

Клименко О. М.

«ІСТОРІЯ ФАБРИК І ЗАВОДІВ»: НА ПРИКЛАДІ УСРР 1930-х рр.

У статті проаналізовано одну з перших радянських кампаній, присвячених конструюванню «правильної» версії історії. Продемонстровано, як і чому проект із написання історії фабрик та заводів 1930-х рр. був тісно переплетений із політично-соціальними, економічними та культурними процесами. Пояснено, яку роль у впровадженні саме цієї кампанії відіграв пролетарський письменник Максим Горький. У розвідці реконструйовано структуру та завдання комісії, яка займалася збиранням матеріалів та безпосередньо написанням історії радянських промислових об'єктів. Дослідження сфокусовано на діяльності Всеукраїнської редакції «Історія фабрик і заводів». Проаналізовано, що для кампанії з написання ІФЗ на українських теренах було характерним у загальносоюзному контексті та які труднощі виникали в організаційній роботі між «центром» і «на місцях». У статті було звернено увагу на проблеми, які виникали у роботі Всеукраїнської редакції «Історія фабрик і заводів». А саме, було продемонстровано, як Головна редакція пояснювала невчасне виконання планів підготовки публікацій з історії промислових об'єктів та як відбувався «пошук винних» у зривах планів публікацій. Пошуки винних, здійснювані радянською владою, тісно переплетені з питанням формування образу «ворога» у СРСР. Ворогами називали «шкідників», контрреволюціонерів, троцькістів, «націоналістичні угруповання» тощо.

Ключові слова: історія, завод, комісія, соціалістичне будівництво, СРСР, фабрика.

Написання власної, «правдивої», історії було одним із важливих завдань, що поставало перед політичними силами, які отримали владу у новостворених після Першої світової війни державах. Європейські авторитарні й тоталітарні режими широко послуговувались історією як політичним інструментом для легітимації влади, формування «нового суспільства», виховання «нової людини» тощо. Фашистський режим Муссоліні апелював до славетного минулого Давнього Риму; нацистські ідеологи возвеличували вищість арійської раси, натомість звертались до нещодавніх поразок (зокрема в Першій світовій війні) лише з метою поширення реваншистських настроїв. У період Другої Речі Посполитої за правління Юзефа Пілсудського поширювалась «ягеллонська ідея» – звернення до часів правління Ягеллонів як найкращого періоду монархії. Більшовики ж звернулися до конструювання історії «революційного руху» та соціалістичного будівництва. У кампанії, присвяченій написанню історії фабрик та заводів (1930-ті рр.), Жовтневу революцію було представлено як певний рубікон між «буржуазним» минулим, де пригноблювали робітників, а фабрики і заводи занепадали, та світлим, соціалістичним, теперішнім (і навіть майбутнім), де кожен може і повинен працювати, де створюються нові промислові гіганти, символи п'ятирічок.

Метою цієї статті є охарактеризувати проект із написання історії фабрик та заводів на прикладі УСРР 1930-х рр.

Загалом тему написання історії промислових підприємств саме в УСРР міжвоєнного часу недостатньо висвітлено в історіографії. Хоча цій кампанії сталінської епохи присвячено кілька значущих розвідок. Зокрема, у монографії Сергія Журавльова усебічно проаналізовано цей проект у загальносоюзному контексті, однак дослідницький фокус зроблено на промислових об'єктах Москви та Ленінграда.¹ Кампанія історії фабрик і заводів (далі – ІФЗ) представлена і в дослідженні Стівена Коткіна («Магнітка: сталінізм як цивілізація»)² У центрі його уваги – звичайна радянська людина, яка будувала і працювала на Магнітогорському металургійному комбінаті. Використовуючи широке коло джерел, передовсім приватні документи, Коткін реконструює та аналізує практики повсякденного життя робітників 1930-х рр., а також коротко характеризує проект з ІФЗ.

Написання історії фабрик та заводів у 1930-х рр. – тема статті Катерини Кларк.³ У цій праці рекон-

¹ Сергей Журавлев, *Феномен «Истории фабрик и заводов»: горьковское начинание в контексте эпохи 1930-х годов* (Москва: ИРИ РАН, 1997), 215.

² Stephen Kotkin, *Magnetic mountain: Stalinism as a civilization* (Berkeley, Calif.: Univ. of California Press, 1998), 639.

³ Katerina Clark, “«The History of the Factories» as a Factory of History: a Case Study on the Role of Soviet Literature in Subject

струйовано механізм функціонування Комісії з історії фабрик і заводів та розглянуто її діяльність як один із прикладів становлення та поширення соцреалізму. Питанню соцреалізму авторка присвятила й інші свої публікації.⁴ Як і Кларк, тему написання історії фабрик та заводів у контексті соцреалізму розглядають Євгеній Добренко та Марина Баліна.⁵ Розгляду кампанії ІФЗ 1930-х рр. присвячено розвідку Віктора Соколова.⁶ Загальний опис створення та діяльності Комісії з історії фабрик і заводів подано у статті Аліни Смирнової. Вона акцентує увагу на тому, як комісія збирала документальні матеріали з історії московських заводів та створювала архіви.⁷ Конкретні кейси також розглянуто в інших працях. Наприклад, у книзі Андрія Маркевича та Андрія Соколова йдеться про написання історії одного з московських заводів («Серп і молот») у 1930-х рр.⁸ Однак монографія загалом присвячена темі праці, а точніше, тому, як змінювалося ставлення до неї упродовж усього часу роботи заводу – з 1880-х до 1990-х рр. Тому в роботі не деталізується, як саме писали історію заводу у 1930-х рр. Натомість про те, як відбувалося написання історії фабрик та заводів у 1930-х рр. у конкретному регіоні, Уралі, пише у своїй статті Неллі Журавльова (2013).⁹ Інший підхід щодо

вивчення ІФЗ на Уралі, а саме біографічний метод, використовує у своїй розвідці Наталія Веселкова (2017).¹⁰ Вона розглядає участь у кампанії з ІФЗ одного з авторів історії Надеждинського заводу (Свердловська область), Олексія Маленького, репресованого у 1937 р.

Проведення кампанії на теренах УСРР відображено у монографіях Олени Кравець та Євгенія Скляренка.¹¹ У дослідженні Кравець фокус зроблено на реконструкції діяльності Комісії з історії фабрик і заводів та методах її роботи на території УСРР. Обидва ж дослідники представляють написання ІФЗ у 1930-х рр. як першу кампанію, що стала прикладом для післявоєнних проєктів, присвячених написанню історії радянських фабрик і заводів. Також окремі розвідки про написання ІФЗ опубліковані в українських радянських періодичних виданнях, зокрема в «Українському історичному журналі».¹²

В українській історіографії 1990–2000-х рр. це питання практично не порушувалося. Тож кампанія з написання ІФЗ в УСРР представлена виключно з радянської перспективи. Тому у своєму дослідженні для демонстрації особливостей цього проєкту ми звернемося до фонду Центрального державного архіву громадських об'єднань України (ф. №1), де зібрано матеріали Всеукраїнської редакції «Історії фабрик і заводів».

Передумовою до розгортання загальносоюзної кампанії з написання історії ІФЗ була стаття Сталіна «Рік великого зламу: до XII річниці Жовтня», опублікована 7 листопада 1929 р. у газеті «Правда». У ній йшлося про «успіхи» форсованої індустріалізації та колективізації.¹³ Підвищення продуктивності праці мас, розвиток важкої промисловості, залучення селян до роботи у колгоспах – це, за твердженням Сталіна, головні складові «великого зламу».

Formation,” in *Autobiographical practices in Russia*, eds. Jochen Hellbeck and Klaus Heller (Gottingen: V&R unipress, 2004), 251–278.

⁴ Katerina Clark, *The soviet novel: history as ritual* (Indianapolis: Indiana University Press, 2000), 320.

⁵ Евгений Добренко, *Формовка советского писателя. Социальные и эстетические истоки советской литературной культуры* (Санкт-Петербург: Гуманитарное агентство «Академический проект», 1999), 557; Евгений Добренко, «“Занимательная история”: исторический роман и социалистический реализм.» в *Социалистический канон*, под общей редакцией Х. Гюнтера и Е. Добренко (Санкт-Петербург: Академический проект, 2000), 874–895; Евгений Добренко, *Политэкономия соцреализма* (Москва: Новое литературное обозрение, 2007), 266–279; Марина Балина, «Дискурс времени в соцреализме.» в *Социалистический канон*, под общей редакцией Х. Гюнтера и Е. Добренко (Санкт-Петербург: Академический проект, 2000), 585–595; Марина Балина, «“Какой-то непроявленный жанр”: мемуары в литературе соцреализма.» в *Советское богатство: Статьи о культуре, литературе и кино. К 60-летию Ханса Гюнтера*, под ред. М. Балиной, Е. Добренко, Ю. Мурашова (Санкт-Петербург: Академический проект, 2002), 241–258.

⁶ Виктор Соколов, «“История заводов и фабрик” в контексте разных периодов.» в *Историческая наука на рубеже веков: материалы Всерос. науч. конф., посвящ. 120-летию Том. гос. ун-та (27–28 мая 1998 г.)*, т. 3 (Томск, 1999), 60–66.

⁷ Алина Смирнова, «Архивная история “Истории фабрик и заводов”» в *Человек труда в истории: актуальные вопросы исторической науки, архивоведения и документоведения. III Смирновские чтения: статьи III Всерос. науч.-практ. конф. (Чебоксары, 3 марта 2016 г.)*, редкол.: О. Н. Широков и др. (Чебоксары: ЦНС «Интерактив плюс», 2016), 338–348.

⁸ Андрей Маркевич, Андрей Соколов, «Магнитка близ Садового кольца». *Стимулы к работе на московском заводе «Серп и молот», 1883–2001 г.* (М.: РОССПЭН, 2005), 368.

⁹ Нелли Журавлева, «“История фабрик и заводов” на Урале.» в *Литература Урала: история и современность: сб. ст.* РАН,

УрО, Ин-т истории и археологии: отв. ред. Е. К. Созина. Вып. 7. В 2 т. Т. 1. (Екатеринбург, 2013), 280–284.

¹⁰ Наталія Веселкова, «Історія фабрик і заводів Олексія Маленького: портрет і проєкт.» в *Епоха соціалістическої реконструкції: ідеї, міфи і програми соціальних преобразований: збірник наукових трудов*, гл. редактор Л. Н. Мазур (М-во образования и науки Рос. Федерации, Урал. федер. ун-т. Екатеринбург: Изд-во Урал. ун-та, 2017), 641–649.

¹¹ Олена Кравець, *Книга з історії фабрик та заводів Радянської України (1921–1980)* (Київ: Наукова думка, 1982), 200; Евгений Скляренко, *История фабрик и заводов Украинской ССР. Историография проблемы* (Київ: Наукова думка, 1986), 136.

¹² Майя Різницька, «Про історіографічне значення довоєнних видань з історії фабрик та заводів України.» *Український історичний журнал* 12 (1973): 120–126; Лев Євселевський, «Діяльність Всеукраїнської редакції “Історії фабрик і заводів”» *Український історичний журнал* 6 (1976): 84–87; Лев Євселевський, «Матеріали Всеукраїнської редакції “Історії фабрик і заводів” як історичне джерело.» *Архіви України* 5 (1979): 48–50.

¹³ Йосип Сталін, *Твори*, т. 12 «Рік великого перелому. До XII роковин Жовтня» (Київ, 1950), 118–135.

Зміни економічного курсу спричинили потребу в написанні історії промислових об'єктів, насамперед тих, що будували в період першої п'ятирічки. Написанням історії заводів у другій половині 1920-х рр. займалось Центральне бюро краєзнавства,¹⁴ Комісія з монографічного вивчення промислових підприємств при Секції історії пролетаріату Інституту історії Комуністичної академії.¹⁵ Матеріали з історії заводів публікували у періодичних збірниках Інституту історії Комуністичної академії «Історія пролетаріату СРСР» (1930–1935 рр.).¹⁶ В УСРР до написання історії заводів були залучені також ВУАН і ВУАМЛІН, працівники яких у 1931 р. досліджували теми «Історія будівництва Дніпрогесу» та «Донбас – будова соціалізму».¹⁷

Проте роботу цих та інших установ із написання історії заводів не було чітко скоординовано. Ситуація почала змінюватись восени 1931 р., коли було оголошено про початок масштабного проекту з написання історії промислових підприємств під керівництвом Комісії з історії фабрик та заводів при ЦК ВКП(б).¹⁸ В один рік із розгортанням нової кампанії у журналі «Пролетарська революція» (№ 6, 1931 р.) публікується лист Сталіна («Про деякі питання історії більшовизму») з критикою статті історика Анатолія Слуцького «Більшовики про німецьку соціал-демократію в період її передвоєнної кризи», вміщеної до одного з номерів цього ж журналу роком раніше.¹⁹ Цією статтею Сталін висловив своє незадоволення станом справ на «історичному фронті». Ця публікація продемонструвала підконтрольність історичної науки не просто партії, а безпосередньо вождеві, який визначає «правильність» історичних досліджень і долю істориків. Пропагандистська кампанія, що розпочалася після цього листа Сталіна, ознаменувала початок переписування історії на основі «аксіом більшовизму», де ключова роль відводилась принципу «класової боротьби».²⁰

11 жовтня 1931 р. у центральній пресі було опубліковано постанову ЦК ВКП(б) від 10 жовтня

про видання серії збірників «Історія заводів». Виконанням постанови мала займатися Головна редакція у Москві, до складу якої входили Андрій Андрєєв, Авель Єнукідзе, Олександр Косарєв, Павло Постишев, Микола Попов, Микола Швернік (партійні діячі), письменники Максим Горький, Лідія Сейфулліна, Юрій Лебединський, історик Ганна Панкратова та інші.²¹ Очолював редакцію Максим Горький. Головна редакція створила і координувала мережу місцевих органів: республіканські, обласні редакції та заводські комісії. У редакціях на всіх рівнях виокремлювався секретаріат, який передусім координував роботу установи, а сама редакція мала безпосередньо займатись написанням історії.

Одним із організаторів та ідеологів цієї кампанії був Максим Горький, який у 1931 р. повернувся до СРСР з еміграції. Євгеній Добренко зазначає, що в 1930-х рр. Горького охопила справжня «історіоманія»: за його ініціативи організовуються різноманітні масштабні кампанії з написання історії («Історія фабрик і заводів», «Історія громадянської війни», «Історія міст і сіл», «Історія села», «Історія міської культури», «Історія двох п'ятирічок»)²² Геллбек називає Горького письменником, схильним до ніцшеанства, оскільки він вірив у те, що революція стане початком створення нового суспільного ладу, де героїчна сутність людини буде звільнена, і це дасть можливість жити новим життям.²³

Крім того, після розпуску Російської асоціації пролетарських письменників (1932) Горький починає працювати над формуванням Спілки письменників. Дмитрій Биков створення цієї спілки називає вершиною організаційної роботи Горького серед письменників.²⁴ Такого типу установа була давньою ідеєю Горького: вона мала вказувати літераторам, що та як писати і, паралельно, забезпечувала би їхні побутові умови.²⁵

Реалізації всіх цих проектів Горького також сприяла підтримка Сталіна.²⁶ Добренко пояснює це тим, що після «великого зламу» та усунення від партійного управління конкурентів Сталін, щоб не виглядати «узурпатором», мав потребу в підтримуванні міфу про правонаступництво.²⁷

¹⁴ *Монографическое изучение фабрик и заводов* (Москва, 1930), 26.

¹⁵ Кравець, *Книга з історії фабрик*, 27.

¹⁶ Там само, 27–28.

¹⁷ Там само, 31.

¹⁸ Максим Горький, «История фабрик и заводов», *Правда* 247 (7 сентября 1931): 2; «Из постановления ЦК ВКП(б) об издании “Истории заводов”», *Правда* 281 (11 октября 1931): 1; Максим Горький, «За работу!», *Правда* 327 (28 ноября 1931): 2.

¹⁹ Иосиф Сталин, «О некоторых вопросах истории большевизма. Письмо в редакцию журнала “Пролетарская революция” 26 октября 1931 г.», *Пролетарская революция* 6 (1931): 3–12.

²⁰ Балина, «“Какой-то непроявленный жанр”: мемуары в литературе соцреализма», 243.

²¹ «Из постановления ЦК ВКП(б) об издании “Истории заводов”», 1.

²² Добренко, *Формовка советского писателя*, 444–445.

²³ Йохен Хелльбек, *Революция от первого лица: дневники сталинской эпохи*, авторизов. пер. с англ. С. Чачко; науч. ред. А. Щербенок (Москва: Новое литературное обозрение, 2017), 47.

²⁴ Дмитрий Биков, *Был ли Горький?* (Москва, 2008), 334–335.

²⁵ Там же, 336.

²⁶ Добренко, *Формовка советского писателя*, 445.

²⁷ Там же.

Тож повернення Горького, що був авторитетним і знаним письменником поза межами СРСР і наближеним до Леніна, слугувало підтвердженням легітимності влади нового вождя та правильності державного курсу.

Написати історію фабрик і заводів, як стверджував Горький, мали робітники: «Робітники створили завод, вони ж і повинні написати історію його створення, – історію своєї роботи».²⁸ Горький наголошував, що, працюючи і пишучи, робітник творить «новий» світ і «нового» себе. Творення «нової людини» через працю було однією з головних ідей Горького. Ця ідея з'явилася у нього ще задовго до початку кампанії з написання ІФЗ. У своїх публікаціях 1917–1918 рр. він так пише про роль праці у житті людини: «Наш порятунок – у праці, та знайдемо ми і насолоду у праці»;²⁹ «Праця, що виконується з любов'ю, – стає творчістю. Тільки б людина навчилася любити свою роботу, – все інше складеться».³⁰ Ідею праці як мистецтва Горький активно розвивав і у 1930-х рр.

На основі Інструкції Головної редакції «Як писати “Історію фабрик та заводів”», що була опублікована у «Правді» 28 листопада 1931 р., та матеріалів Горького, можна визначити такі завдання кампанії з написання історії фабрик та заводів. Перше завдання, яке мала виконувати нова кампанія, – це легітимація радянської влади. Лише через протиставлення теперішнього з минулим, Жовтнева революція обґрунтовувалась як єдино можливий шлях звільнення пролетаріату з-під влади буржуазії. В історичних нарисах заводів, які діяли ще з часів Російської імперії, їхній занепад у період «буржуазного» імперського минулого мали протиставляти стрімкому розвитку після Жовтневої революції. Друге завдання – демонстрування вищості радянського ладу над капіталістичним. Історія заводів, збудованих у період першої п'ятирічки, мала являти собою наратив, де заснування нових промислових об'єктів і перетворення їх на «світових гігантів» мало би означати кращість, вищість Радянського Союзу над капіталістичним світом. По суті, це завдання стосувалось не лише кампанії з написання ІФЗ, а всієї політики «великого зламу». Третє завдання – виховання «нової людини», яка любить свою роботу, активно працює на благо свого колективу, а також відповідним чином пам'ятає історію держави, колективу та свою власну.

²⁸ Горький, «История фабрик и заводов», 2.

²⁹ Максим Горький, «Несвоевременные мысли», в М. Горький, *Книга о русских людях* (Москва: Вагриус, 2000), 440.

³⁰ Там же, 527.

Комісія з історії фабрик та заводів реалізувала ці завдання, працюючи у кількох напрямках: збирання архівних матеріалів, які потім використовували для організації виставок; збирання спогадів робітників (звернення Комісії до робітників чи партійних діячів написати спогади та автобіографії, індивідуальні розмови з учасниками соціалістичного будівництва, проведення вечорів спогадів); написання історичних нарисів з історії конкретних заводів місцевими комісіями, потім їхнє редагування республіканськими та центральною, і наостанок – публікація.

Членами Комісії з ІФЗ передовсім стали літератори та робітники. Залученню літераторів до кампанії із написання історії фабрик та заводів сприяло створення Спілки письменників СРСР у 1932 р. За твердженням Горького, Спілка повинна керувати «армією письменників-початківців»: «організувати її, розподілити її сили по різних напрямках і вчити працювати з матеріалом минулого і теперішнього».³¹ Тож радянський літератор повинен був писати на важливі для держави теми, точніше, він мав бути на службі партії, бути бійцем. І одним із «фронтов» боротьби літераторів у «Країні Рад» стало написання історії фабрик та заводів.

Як зауважує Катаріна Кларк, до роботи над історією фабрик та заводів у всьому Союзі, на постійній основі, було залучено близько 80 літераторів.³² Аналізуючи ці дані, важко означити їх у категоріях «мало» чи «багато», оскільки деякі з них працювали упродовж усієї кампанії і писали про кілька заводів, деякі – кілька місяців і лише про один об'єкт. Важливішим є сам факт того, що літератори виступають у ролі істориків, що не було притаманним кампанії 1920-х рр., яка проводилась під керівництвом школи Михайла Покровського і присвячувалась написанню історії Жовтневої революції. До кампанії з написання історії фабрик та заводів долучались, наприклад, такі відомі літератори, як Олексій Толстой, Федір Гладков, Ілля Ільф та Євгеній Петров, Віктор Шкловський, Ольга Берггольц та інші.³³

Головна редакція ІФЗ публікувала свої методичні рекомендації, спогади, нариси з історії промислових підприємств у журналі «Історія заводів». Упродовж 1932–1934 рр. вийшло 12 номерів цього журналу.

³¹ «Доклад А. М. Горького о советской литературе», в *Первый Всесоюзный съезд советских писателей 1934 г. Стенографический отчет* (Москва, 1934), 18.

³² Clark, “«The History of the Factories» as a Factory of History,” 254.

³³ Журавлев, *Феномен «Истории фабрик и заводов»*, 7.

У 1932 р. було сформовано Всеукраїнську редакцію «Історія фабрик і заводів», до складу якої ввійшли: Василь Строганов, Володимир Чернявський, Олександр Бойченко, Іван Микитенко, Іван Кириленко, Самійло Щупак та інші.³⁴ Очолив комісію голова ВУСПС Михайло Чувирін, член політбюро ЦК КП(б)У.³⁵ До складу секретаріату ввійшли – Павло Усенко, Петро Панч, Т. Голова.³⁶ Проте цей склад не був постійним і з часом змінювався.

У 1932 р. у Харкові було видано Інструкцію Всеукраїнської редакції «Історії фабрик та заводів».³⁷ У ній містився перелік із двадцяти головних промислових об'єктів, написати історію яких потрібно було невідкладно.³⁸ У матеріалах ЦДАГО названі як першочергові шість таких: ХПЗ (Харківський паровозобудівний завод), шахта імені Леніна у Кадіївці, Завод імені Петровського (Дніпропетровський металургійний завод ім. Петровського), Дніпрогес, Горлівка (Горлівський шахтний район), Сталіно (Сталінський металургійний завод).³⁹ Більшість цих фабрик і заводів, а точніше, всі, окрім Дніпрогесу, було засновано до 1917 р. Також варто звернути увагу на назви цих промислових об'єктів: вони були перейменовані на більшовицький лад і названі іменами лідерів революції: Леніна, Сталіна, Петровського. У такий спосіб вони набували важливого смислового навантаження і перетворювались на символи нової епохи, а не тієї, коли були створені. Символізувати найвищі досягнення промислових новобудов УСРР мала історія Дніпровської гідроелектростанції, названа іменем Леніна. Використання імені вождя, ймовірно, мало підкреслювати її значущість, унікальність як першої такої гідроелектростанції у СРСР. Крім того, на відміну від згаданих фабрик і заводів, саме Дніпрогес міг бути найбільш відомим широкому загалу завдяки агітації, яку проводили серед робітників у другій половині 1920-х – на початку 1930-х рр., і пропаганді, що прославляла будівництво електростанції. Будівництво Дніпрогесу можна порівняти з будівництвом Магнітогорського комбінату. Радянська пропаганда представляла їх не лише як символи досягнень перших сталінських п'ятирічок, а навіть більше: як уособлення «найкращого»/

«ідеального» (соціалістичного) світу, будівництво якого більшовики проголосили у 1917 р. Матеріали Всеукраїнської редакції історії фабрик і заводів публікувало видавництво «Український робітник».⁴⁰

Діяльність Всеукраїнської редакції супроводжувалась низкою організаційних труднощів. Попри заклики центру якнайшвидше розпочати роботу, місцевим комісіям це вдавалося не відразу. Наприклад, у 1933 р. тільки розпочалося збирання спогадів робітників про будівництво Дніпрогесу. Хоча Горький наполягав, щоб у 1933 р. вже видали книжку з історії гідроелектростанції.⁴¹ Такі випадки не поодинокі, але приклад Дніпрогесу дуже показовий щодо відсутності тотального впливу та контролю з центру, адже саме ця гідроелектростанція входила до переліку промислових об'єктів, історію яких мали написати першочергово.

Наступним важливим пунктом у роботі комісії ІФЗ постала проблема авторства: хто ж конкретно мав писати історію? І йшлося передовсім про тих, хто повинен був працювати на місцях, на заводах. Відповідно до гасел, якими супроводжувалась ця кампанія, автором історії фабрик і заводів мали стати маси, точніше, колектив робітників. Проте коли справа переходила від агітації до конкретних дій, питання авторства поставало гостріше. На Всеукраїнській нараді заводських редакційних комісій (5 липня 1933 р.) один з учасників, т. Дудник, зазначив, що треба «одверто сказати, що робота історика має стати за матеріал для літератора».⁴² Як висловився Петро Панч, який виступав на цій нараді, «письменники долучалися до цієї роботи самопливом, їхню увагу не було мобілізовано, їх не зацікавлено, бо багато ще й досі гадають ніби така робота потребує більше архіваріуса, ніж письменника».⁴³

Невизначеність у цьому питанні спричинила пошуки універсального автора. Це, зокрема, засвідчує уривок із прохання секретаря ЦК КП(б)У Миколи Попова до секретаря Харківського обкому КП(б)У Демченка від 9 вересня 1935 р.: «Прошу виділити потужного літератора-історика для ХПЗ і зробити все необхідне, щоб історія цього заводу була написана в найкоротший термін».⁴⁴ Тож писати історію мав *потужний літератор-історик*. У документі, написаному російською

³⁴ Кравець, *Книга з історії фабрик*, 38.

³⁵ Складенко, *Історія фабрик*, 21.

³⁶ Кравець, *Книга з історії фабрик*, 38.

³⁷ Інструкція Всеукраїнської редакції «Історія фабрик і заводів» (Харків, 1932), 8.

³⁸ Там само, 4–5.

³⁹ Центральний державний архів громадських об'єднань України (далі – ЦДАГОУ), ф. 1, оп. 20, спр. 6225, арк. 46–49; спр. 6444, арк. 34.

⁴⁰ Кравець, *Книга з історії фабрик*, 38.

⁴¹ «Письма и отзывы М. Горького – Публикация Архива А. М. Горького.» *Вопросы литературы* 7 (1957): 115.

⁴² ЦДАГОУ, ф. 1, оп. 20, спр. 6225, арк. 32–3.

⁴³ Там само, арк. 33.

⁴⁴ Там само, спр. 6649, арк. 28.

мовою, використано формулювання *крепкий литератор-историк*.

Питання авторства тісно переплетене з питанням невчасного виконання планів підготовки публікацій. У доповідній записці про стан роботи щодо створення історії підприємств України причинами несвоєчасної підготовки видань з історії фабрик і заводів було визнано дії «шкідників», яких нібито вчасно не виявили. Відразу зазначимо про труднощі з аналізом цієї доповідної, оскільки вона зберігається частинами у двох різних справах ЦДАГО, причому її початок – у справі, датованій 1934 р., а продовження – у справі 1933 р. Відповідно до інформації, що міститься у тексті документа, доповідну датовано 2 грудня 1933 р. У цій доповідній записці наявні правки, зроблені різними кольорами та, можливо, різними коректорами, проте хто саме робив вичитку та правив, не згадано. Тож ця версія доповідної є чернеткою, відповідно підписів авторів, а це були Лузгін і Гайсинович (співробітники секретаріату Головної редакції), немає. Можливо, доопрацьований і остаточний варіант цієї доповідної записки, з підписами, якщо він був зроблений, датовано вже 1934 р., проте такого документа немає у матеріалах, присвячених Комісії з ІФЗ, що зберігаються у ЦДАГО України. Тож лише після зауваження цих особливостей можна повернутись до питання «шкідництва», згадки про яке наявні в доповідній записці.

Ідеться про написання історій підприємств в Харкові (ХПЗ), Кадіївці та Горлівці. І «шкідницькими елементами» названі автори, що мали займатись написанням історії. Зокрема, перший том з історії ХПЗ «[...] забракован Секретариатом, как троцкистский по характеру».⁴⁵ Автори цього тому (Сведзинський і Редькіна) були відсторонені від роботи, і призначений новий колектив, який мав заново написати історію заводу.⁴⁶

Другий уривок із доповідної – про шахту в Кадіївці: «У Кадіївці працювали Баглюк і Черкаський. [...] Замість того, щоб взятися до творчої роботи Баглюк і Черкаський свідомо по-шкідницьки сховалися в шахтах. Робота була зірвана. Ідея створення історії дискредитована в громадській думці робітників. Баглюка наразі викрито як троцькіста. Черкаський на Донецькому з'їзді письменників виступив із зізнанням, що він під впливом Баглюка вів лінію на зрив і дискредитацію роботи».⁴⁷ У цьому уривку дуже красномовно

підкреслюється виховний момент: публічне визнання своєї вини Черкаським на з'їзді, що, ймовірно, символізувало повернення на «правильний» шлях одного зі «шкідників».

І остання, третя, цитата – про ситуацію у Горлівці: «Тривалий збір матеріалів частково пояснюється тим, що архівною роботою займався історик Мондек, нині викритий за зв'язки з націоналістичними угрупованнями, який свідомо затягував збір».⁴⁸ Про які саме «націоналістичні угруповання» йдеться, у документі не вказано.

Знаходимо й інші подібні приклади виявлення «шкідництва» під час написання історії фабрик і заводів. Наприклад, у доповідній записці від 4 березня 1935 р. голові Всеукраїнської комісії у справах «Історії фабрик і заводів» Миколі Попову від секретаря Всеукраїнської редакції ІФЗ М. Потапчика згадано, що письменника Гр. Яковенка, автора історії шахти Ільїча, було заарештовано і визнано контрреволюціонером.⁴⁹ А письменника П. Іванова, який писав історію ХТЗ, було звільнено, оскільки його «виключили з лав партії за лібералізм до націоналістів».⁵⁰

Такі звинувачення у «шкідництві» щодо істориків і літераторів, які писали історії фабрик та заводів, дають підстави визначати каральні заходи влади проти них як одну з причин невиконання планів Комісії з ІФЗ.

Щоб зрозуміти, скільки співробітників бракувало редакціям історії фабрик та заводів, звернемось до уже згаданої доповідної записки про стан роботи щодо створення історії підприємств України до голови Всеукраїнської комісії в справах ІФЗ Миколи Попова від 4 березня 1935 р.:

1. «Всеукраїнська Редакція в своєму апараті має лише 3 робітників (відпов. секретар, уповноваж. по Харкову і бібліограф); не має жодного редактора або історика.

2. Всеукр. Редакція п'ятий місяць не має приміщення.

3. Спілка письменників не дає жодного нового письменника і ставить під запитання все нових письменників, що з їхньої ж згоди надсилалися на роботу в галузі ІФЗ.

4. Редакція не має навіть позаштатних, але постійних прикріплених, кваліфікованих істориків.

5. Редакція не має твердого списку, затверджених в ЦК головних політредакторів по історії підприємств (це важливо особливо для тих

⁴⁵ ЦДАГОУ, ф. 1, оп. 20, спр. 6444, арк. 36.

⁴⁶ Там само.

⁴⁷ Там само, спр. 6225, арк. 46.

⁴⁸ Там само, арк. 48.

⁴⁹ Там само, спр. 6649, арк. 14.

⁵⁰ Там само, арк. 15.

підприємств, авторські бригади яких доводять свою роботу до кінця)».⁵¹

Очевидно, що ще більші труднощі могли мати заводські комісії. Також усі ці проблеми були тісно пов'язані між собою і певним чином виникали за принципом доміно: недостатнє фінансування – брак кваліфікованих кадрів – немає публікацій.

Коли йдеться про організаційні труднощі, що виникали під час написання історії заводів, то варто звернути особливу увагу на те, як співробітники місцевих редакцій звертались до центру по допомогу у розв'язанні проблем. Наприклад, у своєму листі до Авербаха від 13 жовтня 1933 р. Касьян, співробітник, який займався історією Дніпрогесу, описує виконану роботу і просить про допомогу у такий спосіб: «[...] Потрібна негайна вагома допомога людьми, тому що інакше у нас справа в строк не виконається. Тов. Авербах, натисніть на всі важелі, прямо або опосередковано, але щоб до нас приїхали люди писати історію і допомагати нам. Читаючи газети, видно, які Ви маєте клопоти з іншими будівництвами і підприємствами, а про нас хоч би тобі що – побудували і забули, але ж ми кращі первістки – не вважайте це місцевим патріотизмом, але погодьтеся, що це так, – ми стали в якійсь тіні».⁵²

У цьому уривку варто звернути увагу передовсім на стиль прохання Касьяна: він намагається підкреслити важливість написання історії саме Дніпрогесу і, водночас, запобігає звинуваченням, які могли би виникнути щодо нього, зокрема, у «місцевому патріотизмі».

Розв'язанням проблем із написання історії заводів і заводів займалися члени комісії всіх рівнів. Наприклад, у 1933 р. уже неодноразово згадуваний Микола Попов у своєму листі до завідувача культпропу Донецького областкому КП(б)У Сергєєва окреслював перелік необхідних заходів: це, зокрема, проведення масової політичної роботи щодо написання історії заводів, надання необхідної фінансової допомоги, залучення до роботи істориків та інших авторів тощо.⁵³

Перелік організаційних труднощів у роботі Комісії з ІФЗ Микола Попов також навів у своїй промові на Всеукраїнській нараді заводських редакційних комісій 5 липня 1933 р.⁵⁴ На початку

свого виступу він підкреслює провідну роль партії у цій кампанії: «Відомо, що свого часу ініціатива в поставі цього питання виходила від Політбюро. І т. Сталін і інші керівні працівники нашої партії надавали цій справі надзвичайно великого значіння. Це позначилося на складі головної редакції, це видно з тієї великої уваги, яка цій справі була приділена в Москві. Я не маю наміру переоцінювати роботу, що проведена там, але безперечно, що ЦК ВКП(б) і керівні організації зробили дуже багато».⁵⁵

Проаналізувавши цей уривок, можна визначити кілька ключових моментів. По-перше, наголошення на значенні партії у проведенні кампанії з написання ІФЗ цілком уписувалось у загальноприйняті правила «як треба» говорити про партію. І такі обов'язкові штампи у виглошенні промов використовувалися упродовж усього часу існування СРСР. По-друге, згадка про Сталіна відображає творення його культу. Якщо у 1920-х рр. формувався культ Леніна, то вже в 1930-х рр. новим вождем постає Сталін. І написання історії заводів і фабрик сприяло поширенню цього культу. По-третє, Москва ставала прикладом для наслідування в усіх сферах: економіці, культурі тощо. Тож Москва – центр, який не помиляється, а робити помилки можуть тільки на місцях. І це якраз чітко відображено у наведеному уривку.

Далі у своїй промові Попов підкреслює неналежне ставлення до роботи над історією заводів і фабрик із боку місцевих комісій, зокрема зазначає, що навіть на цій нараді були присутні не всі учасники.⁵⁶ Можна припустити, що Головна і республіканська редакції не могли примусити співробітників із заводських комісій, які були найнижчою ланкою у цій ієрархії комісій, взяти участь у цьому зібранні. Тож можна зазначити ще раз, що в той час насправді ще не було випрацьовано чіткого механізму координації дій Головної редакції та місцевих комісій.

Повертаючись до промови Попова, зауважимо, що вона дуже показова у плані означення (певним чином це можна назвати переказом закликів Горького) головних завдань кампанії з написання ІФЗ. Мова йде про те, як і що мали писати у радянській версії історії та якими були завдання написання історії заводів і фабрик. Як приклад Попов наводить план роботи над історією Дніпрогесу і зазначає про помилки місцевої редакції:

⁵¹ ЦДАГОУ, ф. 1, оп. 20, спр. 6649, арк. 17. У цитатах із документів українською мовою збережено тогочасні стилістичні особливості. – *О. К.*

⁵² ЦДАГОУ, ф. 1, оп. 20, спр. 6225, арк. 41.

⁵³ Там само, арк. 65–66.

⁵⁴ Там само, арк. 35–38.

⁵⁵ Там само.

⁵⁶ Там само, арк. 35.

Зовсім не потрібно брати історію території ледве не з палеонтологічних часів, ледве не з часів Запорізької Січі. Адже ж це чотири томи праці. ЦК не належить до числа особливих аматорів археології, палеонтології. Зрештою для нас, комуністів, історія потрібна не для історії, а історія як знаряддя мобілізації мас на розв'язання певних завдань соціалістичного будівництва. А дехто так розуміє це, що думає писати 4-х томну працю. Це говорить про значне ще нерозуміння цієї справи. Про що йде мова, коли говориться про історію фабрик і заводів, яка повинна заключати в собі конкретну, мобілізуючу, бойову історію, яка по-перше була б приступна широким масам – це основне завдання, і яка б ці широкі маси на досвіді минулого вчила, як зараз нам далі будувати соціалізм. Ось конкретні завдання.⁵⁷

Цей уривок укотре демонструє, що для радянської влади, для партії історія була передовсім легітимізаційним інструментом: не потрібно просто писати про минуле, це минуле мало служити будівництву соціалізму. Крім того, не можна не зауважити мілітаризованість мови у наведеному уривку: читаємо про «знаряддя мобілізації мас», «мобілізуючу, бойову історію» тощо.

Також у своїй промові Попов згадує про ще одну принципово важливу річ, а саме: він наголошує на необхідності поширення інформації про перебіг роботи з написання історії фабрик та заводів. І обґрунтовує він це тим, що «читає, що стежить за газетами, може подумати, що на Україні абсолютно ніякої роботи по історії заводів не проводиться. Жодної інформації немає. Потрібно найширше залучити до цієї роботи партійну і комсомольську пресу. Потрібно також найближчим часом дати відповідні статті в журналі».⁵⁸ По-суті, Попов ніби закликає рекламувати цю кампанію і переконати всіх (і партію, і маси), що робота не стоїть на місці, хоча перед цим він говорив про низку нерозв'язаних проблем.

Завершує свою промову Попов, вказавши на те, як можна покращити ситуацію із написанням історії фабрик і заводів: «Центральний апарат потрібно особливо зміцнити істориками. Відповідне зміцнення працівниками потрібно зробити також на місцях. Найближчим часом центральний апарат матиме можливість розгорнути роботу ширше, аніж він це робив до цього часу».⁵⁹

І знову, у порівняно невеличкій цитаті, спостерігаємо мілітаризованість мови – «зміцнити істориками», ніби йдеться про битву і потрібно зміцнити деякі свої позиції. Також зроблено наголос на централізації всієї роботи: місця повинні лише чітко і вчасно виконувати вказівки центру.

Організаційні труднощі з написанням історії фабрик та заводів виникали не лише в УСРР, на місцях, а й у центрі. Наприклад, редакція, що займалася написанням історії московського метро, не реалізувала всіх завдань. Хоча підготовка книги з історії першого метро в Радянському Союзі мала стати зразком для наслідування місцевими комісіями. Будівництво першої черги метро відбувалося у 1933–1935 рр., тобто одночасно з підготовкою книги. Тож, як зазначає Сергій Журавльов, «Історія метро» була «живим літописом будівництва».⁶⁰ Вона мала писатися не просто на основі спогадів, а конкретно саме щоденників метробудівців. Для їх написання готували спеціальні питальники.⁶¹ Однак задум реалізувати не вдалося: ті щоденники, що надходили до комісії, були написані з великою кількістю граматичних помилок, і працювати з ними, а тим паче писати на їхній основі історію було складно. Зрештою, історичний нарис про будівництво метро не був підготовлений, і не опубліковано щоденники робітників. Хоча вийшли друком відредаговані збірки спогадів метробудівців.⁶²

Труднощі з організацією роботи комісії ІФЗ свідчать про те, що не було чіткого механізму координації дій комісій усіх рівнів, а їхній вплив на населення був досить обмеженим.

У 1938 р. діяльність комісії ІФЗ було зупинено. Цей рік можна вважати завершенням першої радянської кампанії із написання історії фабрик та заводів (до цієї теми повернулись лише в 1950-х рр.). Тож припинення цього проекту припало на роки Великого терору. Були репресовані й деякі співробітники Секретаріату Головної редакції і ті, хто працювали в УСРР: Володимир Чернявський, Василь Строганов, Іван Кириленко, Самійло Панч та інші. Репресій зазнали і партійні діячі, і літератори, що брали участь у роботі Комісії з ІФЗ.

Отже, організація кампанії, спрямованої на написання радянської історії, тісно пов'язана з іншими політичними, економічними та культурними процесами, що відбувалися у СРСР

⁵⁷ ЦДАГОУ, ф. 1, оп. 20, спр. 6225, арк. 36–37.

⁵⁸ Там само, арк. 37–38.

⁵⁹ Там само, арк. 38.

⁶⁰ Журавльов, *Феномен «Історії фабрик и заводів»*, 101.

⁶¹ Хелльбек, *Революция от первого лица*, 67.

⁶² Там же, 68.

у 1920–1930-х рр., і відображає тогочасні тенденції у цих сферах. Написання історії фабрик та заводів стало одним із прикладів сталінізації науки: проведення цієї кампанії також відбувалося за прямого погодження зі Сталіним, який підтримував відповідні ідеї Горького. Проте втілення цього проекту, попри його масштабність та організованість «згори», не було тотально контрольованим владою. Про це свід-

чить низка труднощів, що виникали у роботі комісії (невчасне виконання планів, неkoordinovanість між центром і місцями, нестача фінансування, «неправильне» написання історій певних промислових об'єктів). Частими винуватцями зривів виконання планів оголошували «шкідників». В УСРР до цієї когорти, зокрема, віднесли тих, хто нібито підтримував зв'язки з «націоналістичними угрупованнями».

Bibliographic References

- Balina, Marina. "Diskurs vremeni v socrealizme." In *Socrealisticheskij kanon*, edited by H. Gyuntera, E. Dobrenko, 585–595. Sankt-Peterburg: Akademicheskij proekt, 2000.
- Balina, Marina. "«Kakoj-to neproyavlenyj zhanr»: memuary v literature socrealizma." In *Sovetskoe bogatstvo: Stat'i o kul'ture, literature i kino. K 60-letiyu Hansa Gyuntera*, edited by M. Balinoj, E. Dobrenko, Yu. Murashova, 241–258. Sankt-Peterburg: Akademicheskij proekt, 2002.
- Bykov, Dmitrij. *Byl li Gor'kij?* Moskva, 2008.
- Clark, Katerina. "«The History of the Factories» as a Factory of History: a Case Study on the Role of Soviet Literature in Subject Formation." In *Autobiographical practices in Russia*, edited by Jochen Hellbeck and Klaus Heller, 251–278. Gottingen: V&R unipress, 2004.
- Clark, Katerina. *The soviet novel: history as ritual*. Indianapolis: Indiana University Press, 2000.
- Dobrenko, Evgenij. "«Zanimatel'naya istoriya»: istoricheskij roman i socialisticheskij realizm." In *Socrealisticheskij kanon*, edited by H. Gyuntera, E. Dobrenko. Sankt-Peterburg: Akademicheskij proekt, 2000.
- Dobrenko, Evgenij. *Formovka sovetskogo pisatelya. Social'nye i esteticheskie istoki sovetskoj literaturnoj kul'tury*. Sankt-Peterburg: Gumanitarnoe agentsvo "Akademicheskij proekt", 1999.
- Dobrenko, Evgenij. *Politekonomiya socrealizma*. Moskva: Novoe literaturnoe obozrenie, 2007.
- "Doklad Alekseya Maksimovicha Gor'kogo o sovetskoj literature." In *Pervyj Vsesoyuznyj s'ezd sovetskih pisatelej 1934 g. Stenograficheskij otchet*, 5–18. Moskva, 1934.
- Gor'kij, Maksim. "Istoriya fabrik i zavodov." *Pravda* 247 (1931): 2.
- Gor'kij, Maksim. "Nesvoevremennye mysli." In M. Gor'kij. *Kniga o russkih lyudyah*, 435–559. Moskva: Vagrius, 2000.
- Gor'kij, Maksim. "Za rabotu!" *Pravda* 327 (1931): 2.
- Hell'bek, Jochen. *Revoljucija ot pervogo lica: dnevniki stalinskoj epohi*. Moskva: Novoe literaturnoe obozrenie, 2017.
- Ievselevskij, Lev. "Diialnist Vseukrainskoj redaktsii «Istorii fabrik i zavodiv»." *Ukrainskij istoricheskij zhurnal* 6 (1976): 84–87.
- Ievselevskij, Lev. "Materialy Vseukrainskoj redaktsii «Istorii fabrik i zavodiv» yak istorichne dzherelo." *Arhivy Ukrainy* 5 (1979): 48–50.
- Instruktsiia Vseukrainskoj redaktsii "Istoriia fabrik i zavodiv"*. Kharkov, 1932.
- "Iz postanovlenija CK VKP(b) ob izdanii «Istorii zavodov»." *Pravda* 281 (1931): 1.
- Kotkin, Stephen. *Magnetic mountain: Stalinism as a civilization*. Berkely, Calif.: Univ. of California Press, 1998.
- Kravets, Olena. *Knyha z istorii fabryk ta zavodiv Radianskoi Ukrainy (1921–1980)*. Kyiv: Naukova dumka, 1982.
- Markevich, Andrej, and Andrej Sokolov. "Magnitka bliz Sadovogo kol'ca." *Stimuly k rabote na moskovskom zavode "Serp i molot"*, 1883–2001 gg. Moskva: ROSSPEN, 2005.
- Monograficheskoe izuchenie fabrik i zavodov* (Moskva, 1930).
- "Pis'ma i otzyvy M. Gor'kogo – Publikacija Arhiva A. M. Gor'kogo." *Voprosy literatury* 7 (1957): 115–132.
- Riznytska, Maia. "Pro istoriohrafichne znachennia dovoiennykh vydan z istorii fabryk ta zavodiv Ukrainy." *Ukrainskij istoricheskij zhurnal* 12 (1973): 120–126.
- Sklyarenko, Evgenij. *Istoriya fabrik i zavodov Ukrainskoj SSR. Istoriografija problemy*. Kiev: Naukova dumka, 1986.
- Smirnova, Alina. "Arhivnaya istoriya «Istorii fabrik i zavodov»." In *Chelovek truda v istorii: aktual'nye voprosy istoricheskoi nauki, arhivovedeniya i dokumentovedeniya. III Smirnovskie chteniya: stat'i III Vseros. nauch.-prakt. konf. (Cheboksary, 3 marta 2016 g.)*, edited by O. N. Shirokov et al., 338–348. Cheboksary: CNS "Interaktiv plus", 2016.
- Sokolov, Viktor. "«Istoriya zavodov i fabrik» v kontekste raznyh periodov." In *Istoricheskaya nauka na rubezhe vekov: materialy Vseros. nauch. konf., posvyashch. 120-letiyu Tom. gos. un-ta (27–28 maya 1998 g.)*. Vol. 3, 60–66. Tomsk, 1999.
- Stalin, Iosif. "O nekotoryh voprosah imtorii bol'shevizma. Pis'mo v redakciyu zhurnala «Proletarskaya revolyucija» 26 oktyabrya 1931 g." *Proletarskaya revolyucija* 6 (1931): 3–12.
- Stalin, Yosyp. *Tvory*. Vol. 12. "Rik velykoho perelomu. Do XII rokovyn Zhovtnia." Kyiv, 1950.
- Tsentralnyi Derzhavnyi archiv hromadskykh obiednan Ukrainy. F. 1, op. 20, file 6225.
- Tsentralnyi Derzhavnyi archiv hromadskykh obiednan Ukrainy. F. 1, op. 20, file 6444.
- Tsentralnyi Derzhavnyi archiv hromadskykh obiednan Ukrainy. F. 1, op. 20, file 6649.
- Veselkova, Natal'ya. "Istoriya fabrik i zavodov Alekseya Malen'kogo: portret i proekt." In *Epoha socialisticheskoi rekonstrukcii: idei, mify i programmy social'nyh preobrazovanij*, edited by L. N. Mazur, 641–649. Ekaterinburg: Izd-vo Ural. un-ta, 2017.
- Zhuravlev, Sergej. *Fenomen "Istorii fabrik i zavodov": gor'kovskoe nachinanie v kontekste epohi 1930-h godov*. Moskva: IRI RAN, 1997.
- Zhuravleva, Nelli. "«Istoriya fabrik i zavodov» na Urале." In *Literatura Urала: istoriya i sovremennost'*, ed. by E. K. Sozina. Vol. 7 (1), 280–4. Ekaterinburg, 2013.

О. Klymenko

“HISTORY OF FACTORIES”: EXAMPLE OF THE UKRAINIAN SSR IN THE 1930s

The article analyzes one of the first Soviet campaigns dedicated to constructing a “correct” version of history. It demonstrate how and why the project of writing the history of factories and plants in the 1930s was closely intertwined with political, social, economic and cultural processes. Was explained the role of proletarian writer Maksym Gorky in the implementation of this campaign. The study reconstructed structure and tasks of the commission that collected materials and directly wrote the history of Soviet industrial facilities. The research is focused on the activities of the All-Ukrainian edition “History of Factories and Plants”. Therefore, it was analyzed what of the campaign of writing HFP in Ukraine was typical in the All-Union context and what difficulties arose in the organizational work between the “center” and “locally”: uncertainty of authorship, that is, who exactly should write the texts of plant histories (historian or writer) , insufficient number of employees in local newsrooms, lack of funding, late implementation of publication plans and so on. The activity of the All-Ukrainian edition “History of Factories and Plants” was reconstructed on the basis of materials of the Central State Archive of Public Organizations of Ukraine. The article drew attention to the problems that arose in the work of the All-Ukrainian edition “History of Factories and Plants”. Namely, it demonstrates how the untimely implementation of plans for the preparation of publications of the history of industrial facilities was “explained” by the Main Editorial Board and how the “search for culprits” in the disruption of publication plans took place. The search for the culprits carried out by the Soviet authorities is closely intertwined with the formation of the image of the “enemy” in the USSR. Enemies were called “pests”, counter-revolutionaries, Trotskyists, “nationalist groups” and so on.

Keywords: history, plant, commission, socialist building, USSR, factory.

Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY 4.0)

Матеріал надійшов 12.03.2020